

Ә.А. БАЗАРБАЕВА¹, Ш.М. МАЙГЕЛЬДИЕВА¹, Т.Н. ЖҮНДІБАЕВА²

¹ Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті (Қызылорда, Қазақстан),

² Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті (Алматы, Қазақстан)
aigerim-19.95@mail.ru, sharban56@mail.ru, turarkhan.2011@mail.ru

БОЛАШАҚ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНДА ВАЛЕОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ДАМУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУҒА ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада авторлар өскелең ұрпақ үшін салауатты өмір салтын қалыптастыру бүгінде мектептер мен жоғары оқу орындарының тәжірибесінде білім беруді ізгілендірудің басым бағыттарының бірі ретінде қарастырылады деп санайды. «Валеологиялық мәдениет» ұғымына ерекше мәртебе беріледі, оның қалыптасуының маңыздылығы бастауыш мектеп оқушылары мысалы ретінде көрсеткендей, олардың физикалық, психикалық және әлеуметтік әл-ауқатын сақтау мен жақсарту қажеттілігінен туындайды.

Авторлар денсаулық пен физикалық қабілеттілік адамның әлеуетін ашудың шарты және негізі болып табылады дейді. Адамның шынайы өмір салты кейіннен валеологиялық мәдениеттің негіздерін және жас кезінде салауатты өмір салтын қалыптастыру дағдыларын қаншалықты сәтті қалыптастыруға және нығайтуға болатындығына байланысты. Осы ретте, жоғарғы оқу орындарында болашақ мұғалімдердің оқушылардың бойында валеологиялық мәдениетті даму жұмыстарын ұйымдастыру дайындығына басты назар аудару керек деп санайды. Авторлар осы бағытта бірнеше маңызды идеяларды ұсынып, орындалу әдістерін сипаттайды.

Кілт сөздер: денсаулық, салауатты өмір салты, валеологиялық мәдениет, дайындықты қалыптастыру, кәсіби даярлау

А.А. БАЗАРБАЕВА,¹ Ш.М. МАЙГЕЛЬДИЕВА,¹ Т.Н. ЖҮНДІБАЕВА²

¹ Кызылординский университет имени Коркыт Ата (Кызылорда, Казахстан),

² Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Алматы, Казахстан)
aigerim-19.95@mail.ru, sharban56@mail.ru, turarkhan.2011@mail.ru

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ ПО РАЗВИТИЮ ВАЛЕОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

В статье авторы считают, что формирование здорового образа жизни для подрастающего поколения сегодня рассматривается в практике школ и вузов как одно из приоритетных направлений гуманизации образования. Понятию «валеологическая культура» придается особый статус, важность формирования которого обусловлена необходимостью сохранения и улучшения физического, психического и социального благополучия учащихся начальной школы, как это показывает пример.

Авторы утверждают, что здоровье и физические способности являются условием и основой раскрытия потенциала человека. От того, насколько успешно можно формировать и укреплять впоследствии основы валеологической культуры и навыки здорового образа жизни в молодом возрасте, зависит реальный образ жизни человека. В связи с этим в вузах считают необходимым сделать акцент на формировании готовности будущих учителей к организации работы по развитию валеологической культуры школьников. Авторы предлагают ряд важных идей в этом направлении, дают характеристику методу работы.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, валеологическая культура, формирование, профессиональная подготовка.

A.A. BAZARBAYEVA ¹, SH.M. MAYGELDIEVA ¹, T.N. ZHUNDYBAEVA ²

¹Kyzylorda University named after Korkyt Ata (Kyzylorda, Kazakhstan)

²Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan)
aigerim-19.95@mail.ru, sharban56@mail.ru, turarkhan.2011@mail.ru

FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS TO ORGANIZE WORK ON THE DEVELOPMENT OF VALEOLOGICAL CULTURE OF SCHOOL CHILDREN

Abstract

In the article, the authors believe that the establishment of a healthy lifestyle for the younger generation is today considered in the practice of schools and universities as one of the priority directions of the humanization of education. A special status is given to the concept of “valeological culture”, the significance of the formation of which, as exemplified by younger schoolchildren, is due to the need to preserve and improve their physical, mental and social well-being.

The authors state that health and physical capacity are a condition and basis for the disclosure of a person’s potential. The real lifestyle of a person subsequently depends on how successfully it is possible to form and consolidate the foundations of valeological culture and the skills of a healthy lifestyle at a young age. In this regard, it is believed that in universities it is necessary to pay special attention to the formation of the readiness of future teachers to organize work to develop the valeological culture of schoolchildren. The authors offer a number of important ideas in this direction, give a description of the method of work.

Keywords: health, healthy lifestyle, valeological culture, formation of readiness, professional training

Кіріспе. Келер ұрпақтың денсаулығы елдің әл-ауқатын, экономикалық, ғылыми және мәдени әлеуетінің деңгейін анықтайды. Қазақстандық қоғамда ұрпақ денсаулығы өзекті мәселелердің бірі болып танылған. Соңғы жылдардағы ғылыми зерттеулер көрсеткендей, қазіргі мектеп оқушыларының денсаулығындағы жағымсыз тенденциялардың күрделілігіне көбінесе “мектептегі қауіп факторлары” себепші, оның ішінде стресстік педагогикалық тәжірибе, оқу процесінің қарқындылығы, мектеп жасына оқыту әдістемесінің функционалды мүмкіндіктерге сәйкес келмеуі, болашақ мұғалімдердің оқушылардың денсаулығын нығайтуға нашар дайындығымен байланысты. Үкімет республикада салауатты өмір салтын қалыптастырудың маңыздылығы мен қажеттілігін сезіне отырып, Мемлекет басшысы Қ.Тоқаев өз жолдауында білім мен ғылым саласында келелі міндеттердің бар екендігін атап өтті. Бұл оқу-тәрбие үрдісін уақыт талабына сай ұйымдастыру және жаңашыл болу қажеттігіне меңзейді [1]. Сонымен қатар оқушылар мен студенттердің, денсаулығын сақтау мен нығайтудың негізгі

жолдарын болжайтын және айқындайтын бірнеше құжаттарда атап өткен: «Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [2], «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» [3]. Салауатты өмір салтын дамыту ұлттық орталығының (СӨСДҰО) мамандарының басшылығымен мектепке дейінгі мекемелерде, жалпы білім беретін мектептерде, орта және жоғары оқу орындарында «Валеология – қалай сау боламыз» атты оқу бағдарламалары енгізілді [4].

Валеологиялық білім берудің мақсаты валеологиялық-гигиеналық және биомедициналық білімді игеру ғана емес, сонымен қатар ең алдымен валеологиялық мәдениетті тәрбиелеу, өз денсаулығына, айналасындағылардың және болашақ ұрпақтардың денсаулығына құрметпен қараудың моральдық-этикалық және эстетикалық дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Осы мақсатты іске асырмай тұрып, білім беру тұлғаның дамуындағы негізгі моральдық-құндылық бағыттарына әсер ете алмайды және валеологиялық білімді қалыптастыруға,

гигиеналық мінез-құлықты дамытуға және тәрбиелеуге қабілетті болмайды.

Негізгі бөлім. Валеологиялық білім беру адамның өзінің денсаулығына қатысты саналы көзқарасын қалыптаспырудың, рухани, физикалық, психикалық мүмкіндіктерін барынша толық дамытудың, денені нығайту әдістерін оңтайлы таңдаудың негізі болып табылады. Мектеп салауатты өмір салтын қалыптастырудың дағдыларын тәрбиелеп, оқушыға өзінің, отбасы мүшелері мен қоршаған адамдардың денсаулығын сақтауды және нығайтуды үйретуі тиіс. Осыдан, мұғалімдердің маңызды міндеті – мектеп оқушыларына өз денсаулығы мен айналасындағы адамдардың денсаулығы үшін жауап бере алатын валеологиялық мәдениетін үйрету болып табылады.

Мұны мектептің өміріне енгізе алатын негізгі күш валеологиялық мәдениеті жоғары кәсіби деңгейде дамыған және валеологиялық мәдениеттің құралдарын, формалары мен әдістерін шығармашылық қолданудың ерекшелігіне ие мұғалім болып табылады. Оқушылардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға бағытталған валеологиялық мәдениетті қалыптастыру бойынша іс-шараларды жүзеге асыру үшін бастауыш сынып мұғалімі, ең алдымен денсаулықтың құндылығын білуі керек, денсаулық құндылығына сенімді болуы керек, өзін валеологиялық қызметтің субъектісі ретінде сезінуі керек және ғылым негіздерін, атап айтқанда педагогика, психология және валеология туралы терең білімі болуы керек.

Әрине, салауатты өмір салтының құндылығын, денсаулығына бағытталған жүйелі жұмыстың құндылығын өз тәжірибесінен білген мүдделі мұғалім ғана валеологиялық білім мен өз тәжірибесін студенттерге толық жеткізе алады және мектепте салауатты білім беру ортасын және қауіпсіз оқу жағдайларын жасай алады.

Бүгінгі таңда жоғары оқу орнындағы оқу процесінің жоғары көлемділігі мен қарқындығымен, түрлі жаңашылдықтармен сипатталатын оқытудың заманауи тәжірибесі жағдайында болашақ бастауыш сынып

мұғалімдерінің оқушылардың бойында валеологиялық мәдениетін дамыту жұмыстарын ұйымдастыру мәселесі маңыздылыққа ие болып отыр.

Қазір Қазақстанда қалыптасқан оқыту және тәрбиелеу жүйесі оқушылардың өз денсаулығы мен айналасындағы адамдардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға қажетті ынталандыруды қалыптастырмайды. Мектеп негізінен қоршаған әлемді зерттеуге бағытталған және оқушылардың валеологиялық мәдениетін қалыптастыру бойынша жүйелі жұмысты жүзеге асырмайды, сонымен бірге бай ұлттық тәжірибе мен дәстүрлерді пайдаланбайды.

Валеологиялық мәдениетті қалыптастыру оқу-тәрбие үрдісінде ерекше орынға ие болуы тиіс. Сондықтан да, оқушыларды валеологиялық оқыту мен тәрбиелеуді біз барлық оқу үрдісінің айырылмас бөлігі ретінде қарастырамыз, ол өз кезегінде оқушының жалпы жеке мәдениетінің пайда болуы мен қалыптасуымен тығыз байланысты [5].

Әдеби шолу. Денсаулықтың құндылығы және оны сақтау жолдары туралы философиялық, педагогикалық, медициналық идеяларды дамыту мәселелері шетелдік, сондай-ақ отандық қазақстандық ғалымдардың жұмыстарында қамтылды (Р.И. Айзман, И.И. Брехман, Ю.П. Лисица, Н.А. Агаджаня, А.М. Амосов, Л.И. Лубышова, В.П. Петленко, М.Я. Виленского, Н.Н. Базелюк, М.Л. Лазарев, Л.Г. Татарникова, З.И. Тюмасева, А.С. Иманғалиев, Г.Д. Алимжанова, Г.Т. Ахметова, А.В. Ахаев, А.У. Сагымбаев, А.Д. Соколов, З.С. Абишева, А.А. Бисенова, Ж.Ж. Нуржанова, Г.А. Жетписбаева, К.А. Даниярова, Ж.З. Торыбаева, Х.Т. Тулеубаева және т.б.). Зерттеу мәселесі бойынша ғылыми әдебиеттерге жасалған талдау көрсеткендей, валеологиялық білім беру және мектеп оқушыларын тәрбиелеу саласындағы педагогикалық зерттеулердің едәуір көлеміне қарамастан, оқу процесінде бастауыш сынып оқушыларының валеологиялық мәдениетін қалыптастыру бойынша арнайы зерттеулер жүргізілген жоқ. Бүгінгі таңда жас оқушыларды валеологиялық

құндылықтармен таныстырудың әдістері мен тетіктері ашылмаған, бастауыш мектептегі білім беру процесінің шығынды сипатын жеңуге мүмкіндік беретін факторларды анықтау мәселесі ғылыми негіздемені және бастауыш сынып оқушыларын оқыту процесінде прогрессивті денсаулық сақтау технологияларын қолдануды зерттеу мәселесін талап етеді.

Әдіснамалық негіздері мен әдістері. Осы мәселені зерттеу барысында біз зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми-теориялық әдебиеттерді зерттеу және талдау, мұғалімдердің тәжірибесін талдау, байқау, әңгімелесу, әдістемелерді талдау және т. б. сияқты теориялық және эксперименттік әдістерді қолдандық.

Бүгінде жоғары оқу орындарындағы білім беру процесін ұйымдастыру мекемелері кәсіпқойлардың физикалық және психикалық қалыптасуына оңтайлы қажетті жағдайларды қамтамасыз ететін денсаулық пен салауатты өмір салтына басымдық береді. Сондықтан да, бастауыш сынып оқушыларының денсаулығын сақтау мәселелерін зерттемес бұрын, «денсаулық» ұғымын нақтылап анықтау қажет, себебі денсаулық пен салауатты өмір салты денсаулықты сақтау мен денсаулықты қалыптастыру қызметінің негізін қалаушы болып табылады.

Валеология – бұл медицина мен физикалық мәдениеттің, педагогика мен психологияның, биология мен физиологияның, еңбек және белсенді демалыстың, тиімді тамақтану және т.б. үйлесімділігі туралы ғылым. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДСҰ) Жарғысында «денсаулық» ұғымына аурудың жоқтығы емес, толық физикалық, психикалық және әлеуметтік әл-ауқат жағдайы деген анықтама берілген [6]. М.М.Безруких жұмыстарында денсаулықтың физикалық құрамына және қозғалыс белсенділігінің біздің денсаулығымызға әсеру жайлы зерттеулерге маңызды рөл берілген [7].

12 жылдық білім беруге көшуді ескере отырып, келер ұрпақтың денсаулығын сақтау мәселелерін ғылыми-теоретикалық негізін құрастырудың өзектілігі жалпыға

белгілі, оның негізгі бағыттарының бірі жаңа педагогикалық, ақпараттық және санитарлық-ағартушылық технологияларды енгізу болып табылады. Соңғы жылдары білім беру мекемелеріндегі білім алушыларға инновациялық технологиялар, валеологиялық және гигиеналық білім беру бағдарламаларын құрастыру және енгізуге көп күш жұмсалуда [8;9;10]. Алайда, ғылыми анализ бен шынайы нәтижелердің көрсеткіштері айтарлықтай жақсы нәтиже көрсетіп жатқан жоқ. Денсаулыққа байланысты құндылық мәдениеті функциясының тиімділігі ғылыми дәлелденген факт. Қоғамның дамуындағы замануи кезеңінде мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеудегі жаңа тенденциялар құндылық-логикалық білім мен тиісті мінез-құлықты қалыптастырудың формаларын, құралдары мен әдістерін таңдауға айтарлықтай әсер етеді.

Біздің ойымызша, денсаулық жайлы білім беру, өзінің және қоршаған адамдардың денсаулығын сақтау біліктілігін қалыптастыру және дамытудың қажеттілігі тек медициналық тұрғыдан емес, сондай-ақ педагогикалық пікірлерге негізделеді. Бүгінде валеологиялық мәдениет медицина және басқа да салаларға қарағанда белсендірек дамуда. Бұл қоғамдағы сауықтыруға деген өткір қажеттілікпен түсіндіріледі, яғни жастар мен балаларда салауатты өмір салтын қалыптастыру жүйесін құру қажеттілігін тудырады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, медицина өз бетінше заманауи адамның денсаулығын сақтау және жақсарту мәселелерін шеше алмайды. Оған мұғалімдердің көмегі қажет, өйткені барлық негізгі «қауіп факторлары» мінез-құлық негізіне ие және тәрбиенің арқасында дамыған ынталандырумен байланысты. [11]

Адамның жеке қалыптасуы үдерісінде мектеп жасы ең маңызды кезең болып саналады. Бұл жаста адамның түрлі мүмкіндіктері дамиды, моралдық қасиеттері қалыптасады, мінез-құлқы дамиды. Осы жас кезеңінде баланың физикалық белсенділігінің әртүрлі формаларына тиімді

қатысуы үшін қажетті денсаулық пен физикалық қасиеттердің дамуының негізі қаланады және күшейеді, бұл оқушының психикалық функциялары мен зияткерлік қабілеттерінің белсенді және бағытталған қалыптасуы мен дамытуын білдіреді. Қазірге өмір талабы мен қалыптасқан педагогикалық жүйе болашақ маман үшін жетерлік біліммен қамтамасыз ете алады, алайда ол қоғамның әлеуметтік тапсырысын – балалардың денсаулығын сақтауды орындай алмайды. Сондықтан да қазіргі таңда талқыланатын мәселелер мекемесінің жаңа моделдерін іздеу маңызды. Ең алдымен, болашақ педагогтердің мектеп оқушыларының валеологиялық мәдениетін дамыту жөніндегі жұмысты ұйымдастыруға дайындығын қалыптастыру тұрғысынан кәсіптік даярлау *келесідей аспектілерге* бағытталуы тиіс:

1) *Теоретикалық дайындық.* Негізгі міндеттер, біріншіден, ақпараттың, стресстің, дамып келе жатқан адамның экологиялық үйлесімсіздігінің және әлеуметтік органың үлкен ағымы жағдайында қалыптасатын баланың денсаулығы мен психикасын сақтау, екіншіден, болашақ мұғалімдерде (ересектерде) баланың әлемінің бірегейлігі туралы саналы идеяны қалыптастыру, оның ересектер әлеміне енуі, оның жетілуінің валеологиялық мәселелері, үшіншіден, студенттің өзі үшін қолайлы жағдайлар жасауы, дене мәдениеті ретінде валеологиялық мәдениеттің өзін-өзі дамытуға бағытталғандығы (дененің қозғалысы мен функционалдығын басқару), психологиялық (өз сезімдері мен ішкі қабырғаларын басқару), интеллектуалдық (ойлау мен ойлауды басқару).

Валеология басқа пәндермен қатар болашақ мұғалімнің негізгі білім беру бағдарламасының маңызды құрамдас бөлігі болуы тиіс. Біріншіден, мұғалімнің валеологиялық мәдениеті – мектептегі білімге валеологиялық көзқарасты енгізудің қажетті шарты. Екіншіден, өзінің денсаулығын сақтай алатын мұғалім, барынша жемісті түрде жұмыс жасай алады. Мұғалім өзінің әлеуметтік мақсаты бойынша

дені сау адамды, баланың дені сау тұлғасын қалыптастыру міндеттерін шешуге міндетті, сонымен бірге оң, өмірлік бағдарларды тәрбиелейді және денсаулық құндылығына, адам өмірінің ерекше құндылығына, сондай-ақ салауатты өмір салтының ұтымдылығы мен орындылығына бағыт береді. Тек қана валеологиялық тұрғыдан дайындалған маман, валеологиялық мәдени мұғалім ғана денсаулықты нығайтатын оқыту мен тәрбиелеу практикасында технологияларды енгізуге және таратуға ашық қызығушылық танытады. Осылайша, валеологияның болашақ мұғалімнің, мұғалімнің, тәрбиешінің және оқу орнындағы оқу процесін ұйымдастырушының білім беру бағдарламасында оқу пәні ретіндегі маңызы айқын болады.

«Педагогикалық мамандыққа кіріспе», «Педагогика», «Бастауыш оқыту педагогикасы», «Мектеп педагогикасы», «Мектептегі тәрбие жұмысының теориясы мен технологиясы» және «Педагогикалық валеология» сияқты элективті курстар базалық және бейіндік пәндерді оқу кезінде студенттерге – болашақ педагогтарға - валеологиялық құндылықтар туралы, валеологиялық қажеттіліктер туралы, салауатты өмір салты (СӨС) туралы белгілі бір білім шеңберін беру қажет.

Білім беру ұйымдарында денсаулық сақтау технологияларын жоспарлау және енгізу кезінде келесі екі шарт орындалуы керек: біріншіден, қолайсыз жағдайларды ықпал ететін немесе тудыратын факторларды білу қажет; екіншіден, оларды күшейтуге немесе жоюға көмектесетін практикалық әрекеттер. Қазіргі денсаулық сақтау технологиялары педагогика ғылымында толық зерттелмеген деген қорытынды жасауға болады. Алайда олардың салауатты өмір салты бағдарламасын іске асыруда жоғары педагогикалық әлеуеті бар және білім беру жүйесінде салауатты өмір салтын қалыптастыруда маңызды бағытқа айналуға нақты перспективасы бар екені белгілі. [12]

Өкінішке орай, ұзақ уақыт бойы “өзін-өзі сақтау, денсаулығын күту” тұжырымдамасы теориялық пікірталастар мен

тәжірибелердің тақырыбы болған жоқ, соңғы уақытқа дейін ұмыту мен үнсіздік саласында болды. “Өзін-өзі күту” қазіргі зерттеушілерді тек өзінің шығу тегімен ғана емес, сонымен бірге постмодернизм дәуірінде сұранысқа ие антропологиялық, психологиялық-педагогикалық идеямен де тартады. Сонымен бірге, біз “өзін-өзі күту” туралы түсінік басқаларға немқұрайлы қарау туралы тұрақты өзімшілдік идеялармен, кез-келген тәсілмен өз әл-ауқатын сақтау арқылы олардың құқықтарына нұқсан келтірумен байланысты екенін анықтадық. [13]

Бізге И.В. Кузнецованың анықтамасы қызықты болып көрінеді, ол бастауыш мектеп жасындағы балалардың валеологиялық мәдениетін «салауатты өмір салты құндылықтары, денсаулықты сақтау процесі үшін қажетті білім жүйесінде көрінетін тұлғаның интегративті сапасы; денсаулықты сақтау мінез-құлқының себептері және салауатты өмір салты туралы білімді практикалық қолдану саласына аудару қабілеті» деп санайды. Бұл анықтамада валеологиялық мәдениет жеке позициядан және белсенділік тұрғысынан қарастырылады, онда бұл құбылыстың құрылымы айқын көрінеді. Валеологиялық мәдениетке берілген түрлі анықтамаларды зерделей келе, біз бастауыш сынып оқушыларының валеологиялық мәдениетін денсаулықты сақтау заңдылықтарын, салауатты өмір салтының құндылықтар жүйесін және қолда бар білім негізінде денсаулық сақтау қызметін жүйелі және мақсатты түрде жүзеге асыра білу арқылы денсаулықты қалыптастыруды, сақтауды және нығайтуды қамтамасыз ететін жеке сапа ретінде анықтадық.

Валеологиялық мәдениет – мотивациялық-құндылық, танымдық, белсенділік-практикалық, эмоционалды-еріктік компоненттердің бірлігі болып табылады. Осыған байланысты педагогикалық іс-әрекет тұлға құрылымындағы интеллектуалдық, физикалық, эмоционалды, құндылық, ерікті компоненттерді дамытуға бағытталуы керек. Адамның валеологиялық мәдениетін салауатты өмір салтына, биологиялық

және әлеуметтік қажеттіліктерді ұтымды қанағаттандыруға бағытталған мінез-құлық ретінде түсіндіруге болады. Валеологиялық мәдениет адамның өмір салты ретінде нақты әлеуметтік-экономикалық, саяси, экологиялық және басқа жағдайларда қалыптасады және адам денсаулығын қалыптастырудың негізгі анықтаушы факторы болып табылады.

Валеологиялық білім өз денсаулығына саналы көзқарасты қалыптастыру, адамның рухани, физикалық, психикалық мүмкіндіктерін барынша толық дамыту, денені нығайту әдістерін оңтайлы таңдау үшін негіз болып табылады. Мектеп оқушыға салауатты өмір салты дағдыларын тәрбиелеуді, оқушының өз денсаулығын, өз отбасы мүшелерінің және айналасындағылардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға үйретуді қамтамасыз етуі тиіс. Осыдан мұғалімдердің маңызды міндеті – оқушыларға өз денсаулығы мен айналасындағы адамдардың денсаулығы үшін жауап бере алатын валеологиялық мәдениетті қалыптастыру болып табылады.

2) *Практикалық дайындық.* Педагогикалық пәндер бойынша практикалық сабақтар кезінде студенттерге оқушының оқу күні айтарлықтай психикалық және эмоционалды жүктемелерге толы екенін еске салады. Бастауыш мектептегі оқу процесінің салауатты сипатын жеңу, балалардың денсаулығын сақтау мен дамыту үшін барлық жағдайларды қамтамасыз ету үшін бірқатар іс-шаралар өткізу қажет. Осы мақсатта студенттердің педагогикалық практикасы кезінде кафедраның негізгі мектептерінде тәжірибе жүргізілген. Біріншіден, болшақ мұғалімдер сабақ кестесін талдап, күндізгі жұмыс жасау қабілеттілігіне сәйкес құрастырылған сабақ кестесін өз көздерімен көрді. Екіншіден, оқушылардың сабақтағы және үзілістердегі қозғалыс белсенділігінің қамтамасыз етілуін бақылады. Педагогикалық жұмыстың негізі валеологиялық принциптерді ескере отырып, жеке тұлғаға бағытталған тәсілдің ұстанымына негізделген дәстүрлі оқыту

болып табылады. Осыған байланысты студенттер болашақ кәсіби қызмет үшін қажетті ойын технологияларының, проблемалық, дамытушылық оқыту технологияларының мүмкіндіктерін белсенді пайдалану бойынша білім мен дағдылар алды. Олар әр жағдайда технологияның пәнге, сабақтың нақты дидактикалық мақсатына, сабақ материалының сипатын, оқушылардың жасын, олардың ерекшеліктері мен оқу материалын оқуға дайындық деңгейін ескере отырып таңдалатынын білді. Табысқа жету қуанышы, мақтаныш сезімін сезіну және оқушының алға қадам жасайтыны туралы тәжірибесі сабақтарда ыңғайлы психологиялық климатты құрудың маңызды шарты болып табылады.

Нәтижелер және пікір алмасу. Педагогикалық оқу орындары түлектерінің практикалық қызметін талдау, олардың валеологиялық аспектімен байланысты педагогикалық қызметте үлкен қиындықтарға тап болғанын көрсетеді. Алайда, оқу қоғамы (мектебі) адамның психологиялық, рухани және физикалық әл-ауқатын қалыптастыруға бағытталған әртүрлі денсаулық бағдарламаларын дәйекті жүзеге асыру үшін үлкен мүмкіндіктер береді.

Оқытушы кадрларды даярлау, жалпы мәдениет деңгейін, атап айтқанда валеологиялық деңгейді арттыру мәселесі үлкен маңызға ие. Мұғалімнің әлеуметтік-психологиялық әл-ауқат деңгейі, мұғалімнің валеологиялық мәдениеттің деңгейіне, оқушылардың қанағаттануына байланысты екені белгілі болды. Қазіргі таңда педагогикалық даярлық саласындағы зерттеулер мұғалімнің ғылыми-теоретикалық даярлығының негізі және теоретикалық білімдерінің жүйесі, педагогикалық жоғары оқу орнының әрбір түлегі қамтамасыз етілуі тиіс жалпы педагогикалық білім мен дағдылардың ғылыми-негізделген шеңбері мен жүйесі, психологиялық-педагогикалық пәндер бойынша оқу сабақтарын жетілдіру жолдары, студенттерді терең теориялық біліммен қаруландырудың тиімді әдістері сияқты аспектілер бойынша өткізілетін зерттеулер, педагогикалық біліктер мен дағдылар, педагогикалық практиканы ұйымдастырудың ғылыми

негіздері және т.б. валеологиялық мәдениетке қатысты болып табылады.

Педагогикалық практиканы бастамас бұрын, студенттерге олардың мақсаттары, мазмұны, ерекшеліктері туралы көбірек білуге мүмкіндік беретін алдыңғы тәжірибелердің нәтижесі көрсетілді. Практика кезіндегі студенттердің валеологиялық мәдениетінің проблемаларына, қиындықтарына, олардың себептерін барабар білуге және осы қиындықтарды жеңуге ықпал ететін құралдарды іздеуге ерекше назар аударылды. Бұл студенттерге практиканың жеке жоспарын құруға мұқият қарауға, оны жүзеге асыру үшін жауапкершілікті күшейтуге мүмкіндік берді.

Бастауыш мектеп жасындағы балаларда валеологиялық мәдениеттің қалыптастыру үшін ғылыми-танымдық, спорттық-сауықтыру, бос уақыт-ойын-сауық (бос уақыт), ойын, әлеуметтік шығармашылық (әлеуметтік маңызы бар волонтерлік қызмет), проблемалық қарым-қатынас, көркем шығармашылық, еңбек, туристік қызмет сияқты қызмет түрлері пайдаланылуы мүмкін. Сабақтан тыс қызметтің барлық түрлері білім алушылардың өз денсаулығын сақтау және нығайту, салауатты өмір салтын қолдау бойынша білімін, іскерлігін және дағдыларын қалыптастыруға бағытталады.

Сабақтарда оқу ынтасын қамтамасыз ету үшін мұғалімдер әр түрлі тапсырмаларды – проблемалық және шығармашылық сипаттағы, әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды және танымның әртүрлі тәсілдерін, практикалық жаттығуларды және т.б. қолдануы керек.

Сондықтан сабақтарда валеологиялық мәдениетті қалыптастыру келесі жағдайларда тиімді болады:

- оқушыларды салауатты өмір салтына және қауіпсіз мінез-құлыққа тұрақты ынталандыру;
- оқытудың интерактивтік әдістерін қолдана отырып, практикалық жұмыстар жүргізе отырып, әртүрлі сабақ түрлерін өткізу; пәннің басқа пәндердің оқу материалымен мағыналық және мотивациялық байланыстарын қамтамасыз ету;

– оқу-тәрбие процесінің барлық қатысушылары оқу-әдістемелікпен қамтамасыз етілуі;

– психология және валеология бойынша берік білімі бар, кәсіби өсуге және арнайы жабдықтармен тиісті білім беру ортасына тұрақты ұмтылысы бар оқытылған мұғалімнің болуы;

– мұғалімнің ата-аналармен, ата-аналардың балалармен ынтымақтастығы;

Мектептегі балалардың қозғалыс белсенділігінің оңтайлы режимін қамтамасыз ету мәселесі ерекше назар аударуды қажет етеді. Мұғалім бастауыш сынып оқушыларына сабақ кезінде бір жерде отыру қиын екенін есте ұстауы керек. Мектептегі талап етілетін тәртіп бойынша оқушының ұзақ уақыт қимылсыз отыруы арқа мен мойын бұлшықеттерінің керенуіне әкеледі. Сондай-ақ, статикалық кернеу динамикалыққа қарағанда әлдеқайда шаршататындығы белгілі, яғни ол қозғалысқа бағытталған. Сонымен қатар, оқушы неғұрлым жас болса, оның қозғалысқа қажеттілігі соғұрлым айқын болады және бұл қажеттіліктің ұзақ мерзімді тежелуі орталық жүйке жүйесінің айтарлықтай шаршауын тудырады.

Мұны мектептің өміріне енгізе алатын нақты күш валеологиялық мәдениеті жоғары кәсіби деңгейдегі, оның құралдарын, формалары мен әдістерін шығармашылық қолданудың ерекшелігіне ие мұғалім болып табылады. Оқушылардың денсаулығын сақтауға және нығайтуға бағытталған валеологиялық мәдениетті қалыптастыру бойынша іс-шараларды жүзеге асыру үшін бастауыш сынып мұғалімі, ең алдымен өзі денсаулықтың құндылығын білуі керек, денсаулық құндылығына сенімді болуы керек, өзін валеологиялық қызметтің субъектісі ретінде сезінуі керек және ғылым негіздері, атап айтқанда педагогика, психология және валеология туралы терең білімі игеруі қажет.

Әрине, салауатты өз тәжірибесінен өмір салтының құндылығын, денсаулығына бағытталған жүйелі жұмысты білген мұғалім ғана валеологиялық білім мен өз тәжірибесін оқушыларға толық жеткізе алады және мектепте салауатты білім беру ортасы мен қауіпсіз оқу жағдайлар жасай алады.

Педагог жемісті педагогикалық идея-

ларды қалыптастыруға мүмкіндік беретін және оқушылардың денсаулығына зиян келтірместен оң педагогикалық нәтижелерді қамтамасыз ететін маңызды кәсіби қасиеттерге ие болуы керек, атап айтқанда: жалпы мәдениеттің жоғары деңгейі, оның ішінде валеологиялық; жеке шығармашылық қасиеттерді қалыптастыру және дамыту қабілеті; психикалық процестерді, жағдайларды және жеке қасиеттерді қалыптастыру және жұмыс істеу; денсаулық негіздері, салауатты өмір салты, қауіпсіз мінез-құлық, білім беру ортасында денсаулық сақтау технологияларының негіздері және т. б.

Мұғалімнің валеологиялық мәдениетін қалыптастыру моделін жасау кезінде келесі теориялық-әдіснамалық тәсілдерді бөліп көрсетуге болады. [14]

•антропологиялық, адамға оның тұтас түрінде қарайды;

•жүйелік, дені сау адамды тәрбиелеудің білім беру жүйесін құруға мүмкіндік беретін;

•аксиологиялық, білімнің негізгі құндылығы ретінде денсаулықтың басымдығы;

• мәдени, адам денсаулығын сақтау мен дамытудың жас тәжірибесіне қатысуға мүмкіндік беретін;

•қызметтік, өзін және қоршаған шындықты жақсарту үшін әртүрлі іс-шаралар арқылы жинақталған білімді жүзеге асыратын.

Бұл шарттардың бірлігі мен өзара байланысында жүзеге асырылуы студенттердің денсаулық мәдениеті туралы ғылыми білімдерін біріктіруді, денсаулыққа құндылық қатынасын кәсіби және жеке тұрғыдан дамытуды қамтамасыз етеді, мәдени-сауықтыру іс-шараларының әдістерін меңгеруді үйретеді.

Педагогикалық валеологияның негізгі міндеттерін шешу – білім алушының жоғары жұмыс қабілеттілігін қолдау, артық жұмыс күшін қысқарты және жою болып табылады. Бұл жұмыс пен демалысты дұрыс ұйымдастырған кезде ғана мүмкін. Ол үшін келесі тармақтарды ескеру қажет:

1. Сабақтың ұзақтығы.
2. Сабақты ұйымдастыру.
3. Үзіліс (демалыс).
4. Сабақ өткізу уақыты.

Болашақ мұғалім жұмыс динамикасы туралы арнайы зерттеулермен танысады, олар 45 минуттық сабақтың соңында балалардың өнімділігі күрт төмендейтінін растады. Сонымен қатар, 10 минуттық сегменттер үшін өнімділік қисығы, егер жылдамдық пен жұмыс дәлдігі 35-ші минутқа дейін аз немесе аз болса, онда соңғы 10 минут екі көрсеткіш бойынша бірден төмендейді.

Тәжірибенің маңызды міндеті – сабақтың өзара байланысы, оларды талдау және топтық талқылау. Педагогикалық практика аяқталған кезде қорытынды сабақтар өткізілді, оның негізгі процедуралары практика кезіндегі валеологиялық қызмет мәселелерінің топтық көрінісі және әр оқушының жеке-кәсіби қасиеттеріне қатысты өзіндік рефлексиясы болды.

Осыған байланысты студенттерге “Педагогикалық валеология” курсы бойынша практикалық сабақтарда сабақ барысында жоғары көрсеткіштерді сақтауға бағытталған дене жаттығуларын ұйымдастыру және өткізу дағдыларын үйрету қажет. Студенттер жаттығуды қалай дұрыс жасау керектігін үйренеді. Бастауыш мектептерде жиі кездесетіндей кішкентай колбұлшықеттеріне арналған жаттығулармен шектеліп қалуға болмайды. Дене шынықтыру жаттығулары дененің белгілі бір бұлшықеттерін (денені бүгу, басын бұру), аяқ бұлшықеттерін (аяқты бүгу, артқы және аяқтың жалпақ иілісі) белсендіруге бағытталуы керек; соңғысы аяқтар мен жамбас органдарындағы тоқырау реакцияларының алдын-алу үшін маңызды. Көздің шаршауын және миопияның дамуын болдырмау үшін көз бұлшықеттерін нығайтуға бағытталған жаттығулар ұсынылады. Бұл көздің бір бағытта немесе басқа бағытта дөңгелек қозғалысы болуы мүмкін (4-6 қайталау), алдымен еденнен төбеге және артқа, содан кейін оңнан солға және артқа (10-12 қайталау). Жақсы әсер (5-10 секунд ішінде), тез жыпылықтайды, бір-екі секунд ішінде қабақтарға аздап қысым жасайды.

Шаршауды азайту үшін бас терісін барлық саусақтарыңызбен аздап уқалау, бет пен мойынның биологиялық белсенді нүктелерін ынталандыру және гипервентиляция түрін-

де тыныс алу жаттығуларын орындау ұсынылады.

Студенттер осы жаттығуларды орындау техникасын үйренеді: барлық жаттығуларды әр дене шынықтыру кезінде орындау міндетті емес, бір сабақта аяқтың бұлшық еттеріне, екіншісіне – көздің бұлшық еттеріне және т.б. назар аударуға болады. Дене шынықтыруды жүргізу шаршаудың алғашқы белгілері байқалған кезде жақсы (назардың таралуы, позалардың жиі өзгеруі, алаңдаушылық). Дене шынықтыру минуттарының орташа ұзақтығы-40-60 секунд.

Оң эмоциялар ағзадағы физиологиялық процестерді жақсартады және барлық органдар мен жүйелердің жұмысын жақсартады. Бастауыш сынып оқушыларының физикалық белсенділігінің бейімделу және профилактикалық әлеуеті оның түзету және қалпына келтіру мәніне дұрыс көзқараспен үйлеседі. Ойын оқушылардың физикалық дамуы мен денсаулығының жиі кездесетін ақауларының алдын алады (пайда болуына жол бермейді) және қайталама (асқынулардың алдын алады).

Қозғалмалы және спорттық ойындар бастауыш сынып оқушыларының валеологиялық мәдениетін қалыптастыруға үлкен оң әсер етеді. Базалық мектептердегі педагогикалық практика барысында студенттер ойынның кез-келген түрінің физикалық және ақыл-ой компоненттері бір-бірімен тығыз байланысты екенін байқады: балалар белсенді қозғалыстардың қажеттілігін түсінеді, жинақталған энергияны пайдаланады және моториканы жақсартады, сонымен қатар бастаманы, тәуелсіздікті, табандылықты үйренеді, екінші жағынан, өзін-өзі бақылау және өз әрекеттерін басқа ойыншылармен үйлестіреді.

Үшіншіден, студенттер педагогикалық практика кезінде мектеп мұғалімдерінің осы бағыттағы жұмыс тәжірибесімен танысады. Оқу процесінде валеологиялық принциптерді іске асыру бойынша педагогикалық қызмет нәтижелерін талдау келесі негізгі бағыттарды анықтауға мүмкіндік берді:

– Оқушылардың жағымды эмоционалды көңіл-күйін қамтамасыз ететін сабақтың ыңғайлы басталуы мен аяқталуы.

– Сабақта оқушылардың жұмыс қабілеттілігін жоғары деңгейде ұстауға және стресске төзімділігін арттыруға бағытталған түрлі дене шынықтыру-сауықтыру үзілістерін, кинезиологиялық жаттығуларды, өзін-өзі массаждауды, тыныс алу гимнастикасын өткізу, яғни өз денсаулығын сақтау, нығайту және дамыту.

– Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясында ұсынылғандай, оқушылардың субъективті тәжірибесіне сүйене отырып, жаңа материалды түсіндіру.

– Үй тапсырмасы жүйесін ретке келтіру, олардың мөлшері, таңдауы, шығармашылық сипаты.

– Жеке тұлғаға бағытталған тәсіл ережелеріне сәйкес оқушылардың білімін бағалау және бақылауды бағалау әдістерін қолдану.

– Әр баланың нақты жеке қабілеттерін ескеру.

– Әрбір денсаулық сақтау сабағынд міндетті түрде балалар мен мұғалімнің «денесімен, жан-дүниесімен және ақыл-ойымен» енуі керек, яғни денсаулықтың негізгі компоненттеріне сәйкес жұмыс жасалынуы керек.

– Сабақтарға (мысалы, орыс тілі, қазақ тілі, математика және т.б.) “валеологиялық диктанттарды”, “валеологиялық есептерді” немесе денсаулықты сақтау мәселелерін зерделеумен байланысты тапсырмаларды енгізу.

– Мұғалімнің жеке мысалы. Мұғалімнің жағымды үлгісінің арқасында балалар іскерлік қарым-қатынас, ынтымақтастық, басқа көзқарасты қабылдау, есту және тындау, басқа адамды түсіну және қабылдау қабілеттерін үйренеді.

– Өзіндік рефлексияны ұйымдастыру.

Денсаулық сабақтары көбінесе денсаулық сақтау технологияларына (дене шынықтыру және сауықтыру) негізделген және белсенді әдістермен (білім беру ойындары, пікірталастар, бейнелерді қарау) өткізіледі.

Эксперимент барысында студенттер бастауыш сынып оқушыларына арналған іс-шараларды ұйымдастыру оқушылардың ақыл-ой мен физикалық белсенділікті жоюдағы үлгерім деңгейін арттыруға

бағытталғанын байқады. Мұғалімдер бұл мәселені оқу процесінің тиімділігін арттыру, жаңа материалды ұсыну арқылы сабақтарды ұйымдастыру технологиясын жаңарту енгізу арқылы шешеді. Олар Л.Выготскийдің [15] дамыта оқыту теориясына негізделген “денсаулық мектебі” технологиясын белсенді енгізіп, өз тәжірибесінде сауықтыру технологияларының элементтерін қолданады: түзету, дамыту, сараланған оқыту. Мұғалімдер сонымен қатар жоба негізінде оқыту технологиясын сәтті қолданды. Оларды түсіну үшін жобалық оқытудың мақсаты студенттерге әр түрлі көздерден жетіспейтін білімді өз бетінше және ықыласпен алуға мүмкіндік беру болып табылады, ал жоба бойынша жеке жұмыс жылдамдығы әр оқушының даму деңгейіне жетуін қамтамасыз етеді. Білім беру жобаларын құрудың кешенді тәсілі оқушының негізгі физиологиялық және психикалық функцияларындағы теңгерімді дамытуға ықпал етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының валеологиялық мәдениетін қалыптастырудың дамыған жүйесінің негізгі компоненттерін ескере отырып, оларды жүйелі түрде жүзеге асыру балаларды валеологиялық құндылықтармен таныстыру процесінің жүйелі, үздіксіз сабақтастық сипатын қамтиды. Бөлінген бағыттарды біріктіретін компонент ретінде біз әзірлеген болашақ бастауыш сынып мұғалімдері – студенттерге арналған «Оқушылардың валеологиялық мәдениетін дамытудың психологиялық-педагогикалық негіздері» тақырыбындағы элективті курс бағдарламасы, Бастауыш сынып оқушыларына арналған «Денсаулық сабақтары» факультативтік сабақтар бағдарламасы бола алады. Бұл мақалада студенттерге арналған элективті курстың мазмұны оқушылардың валеологиялық мәдениетін дамыту бойынша жұмысты ұйымдастыру және жүргізу бойынша құзыреттілікті дамытуға және жетілдіруге бағытталғанын атап өтеміз. Қорытынды сабақтар бағдарламасының мазмұнын Біз СӨС аспектілері негізінде жасадық және бастауыш мектепте 1-ден 4-сыныпқа

дейінгі барлық оқу кезеңін қамтиды, бұл мектеп оқушылары игерген материалдың сабақтастығы мен беріктігін қамтамасыз етеді.

Жоғары оқу орындарындағы студенттеріне валеологиялық даярлықты қалыптастыру білім беру процесін демократияландыру және ізгілендіру қағидаттарына негізделген оқытушылар мен студенттердің тұлғааралық өзара іс-қимылы негізінде жүзеге асырылады, бұл тиісті кәсіби бағдарлардың, құндылықтар мен көзқарастардың қалыптасуына ықпал етеді, әрбір нақты қызмет түрінде жеке жетілдіруге деген ұмтылысты тудырады, болашақ маманның кәсіби өсуін ынталандырады.

Қорытынды. Біздің еліміздегі білім беру жүйесін модернизациялаудың маңызды міндеті болашақ мамандарды даярлауды едәуір жақсарту болып табылады, олар кәсіби құзыреттілікке, психофизикалық төзімділікке және жоғары қарқынды жұмысқа қабілеттілікке ие болуы керек. Бұл көрсеткіштер өмір сүру жағдайлары мен тұқым қуалаушылыққа ғана емес, сонымен бірге адамның денсаулыққа деген өзіндік көзқарасына, оның денсаулықты сақтау

қызметіне бағдарлануына байланысты. Салауатты өмір салты, сонымен бірге адамның әлеуметтік белсенділігінің шарты мен алғышарты, оның валеологиялық мәдениетін қалыптастыруды қажет ететін өнімді өндірістік қызмет болып табылады. Қорытындылай келе, болашақ мұғалімдердің оқушылардың валеологиялық мәдениетін дамыту бойынша жұмысты ұйымдастыруға дайындығын қалыптастыру мәселесі, ең алдымен, педагогикалық проблема екенін атап өтеміз. Сондықтан қоғамға әлеуметтік тапсырыс – мектеп ортасын сауықтыру және мектеп оқушыларын салауатты өмір салтына мақсатты түрде тарту бойынша жұмысты күшейту үшін білім беру жүйесі қажет. Осыған сүйене отырып, салауатты өмір салты мәселелері артта қалған студенттерді кәсіби даярлауға біржақты бағытталған көзқарас пен болашақ мұғалімдердің студенттердің валеологиялық мәдениетін дамыту бойынша жұмысты ұйымдастыруға дайындығын қалыптастыру формалары мен әдістерін теориялық негіздеу қажеттілігі арасындағы қайшылықты шешу қажеттілігін бірінші кезектегі міндет деп санаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- [1] Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» Қазақстан халқына Жолдауы. – Нұр-Сұлтан, 2021 [Электрондық ресурс]: URL: <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtynkazakstan-halkyna-zholdauy> 183555 (өтінім берілген күні: 18.07.2022)
- [2] Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. ҚР Үкіметінің 12.10.2021 № 725 қаулысымен. [Электрондық ресурс]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000982> (өтінім берілген күні: 10.07.2022)
- [3] ХАЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҒЫ ЖӘНЕ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ЖҮЙЕСІ ТУРАЛЫ. Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 7 шілдедегі № 360-VI ҚРЗ Кодексі. [Электрондық ресурс]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360> (өтінім берілген күні: 11.09.2022)
- [4] Гордиенко Г.П., Кульевская Ю.Г. Междисциплинарные исследования в Казахстане./ Валеология – Современное состояние и перспективы: аналитический обзор.– Алматы: КазгосИНТИ, 2000.– 46 с. (өтінім берілген күні: 14.08.2022)
- [5] Kolokoltsev M.M, Iermakov S.S., Tretyakova N.V.,Kraynik V.L., Romanova E.V. Physical activity as a factor to improve the quality of student life. // The Education and Science Journal. Vol. 22, № 5. 2020. [Электрондық ресурс]. URL: <https://www.edscience.ru/jour/article/view/1671> (өтінім берілген күні: 05.08.2022)
- [6] ВОЗ: Устав. – Женева, 1986. – С. 20–25 . [Электрондық ресурс]. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/202035/WHA38_1985-REC- (өтінім берілген күні: 19.08.2022)
- [7] Беркинова С. 2022. Валеологическое воспитание детей дошкольного возраста. *Общество и инновации*. 3, 3/S (май 2022), 266–271. [Электрондық ресурс]. URL: DOI :<https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss3/S-pp266-271>. (өтінім берілген күні: 15.08.2022)

[8] А.Апсамет., С.К. Кудайбергенова. Педагогтердің өз денсаулығына қатынасын зерттеу. // Вестник Казахского Национального педагогического университета им.Абая, Том 71 № 2 (2022) [Электрондық ресурс]. URL: <https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-7847.16%20> (өтінім берілген күні: 14.07.2022)

[9] Zhannat Saparkyzy, Sharbanu Maygeldiyeva, Zannat Maygeldiyeva, Sagat Taiman, Sandigul Daribaeva. Influence of Innovative Health-Saving Education Technologies on Improvement of Mental Activity of Students. // E3S Web of Conferences 159, 09011 – 2020 [Электрондық ресурс]. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015909011> (өтінім берілген күні: 10.06.2022)

[10] Gedik, Z. Self-compassion and health-promoting lifestyle behaviors in college students (2019) Psychology, Health and Medicine, 24 (1), pp. 108-114 [Электрондық ресурс]. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85052115984&doi=10.1080%2f13548506.2018.1503692&partnerID=40&> (өтінім берілген күні: 18.06.2022)

[11] Ivanova, N. Valeological approach to form a healthy lifestyle of students of surgut oil and gas institute [Article@Enfoque valorológico para formar un estilo de vida saludable en estudiantes del instituto de gas y petróleo de surgut] (2020) Universidad y Sociedad, 12 (2), pp. 174-177. Электрондық ресурс]. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85100898751&partnerID=40&md5=19361587a5d0c8a0c0a5dd690eb0ec>Тип (өтінім берілген күні: 29.05.2022)

[12] Palienko, O., Ivanenko, O. Olga Palienko & Oksana Ivanenko Health and preventive orientation of physical education of student youth (2022) Fizicna Reabilitacia ta Rekreacijno-Ozдорovci Tehnologii, 7 (1), pp. 11-15. 1) [Электрондық ресурс]. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0> (өтінім берілген күні: 19.08.2022)

[13] М.Н. Дудина. Современный студент в самооценке «забота о себе»: результаты эмпирического исследования. // Вестник Томского государственного университета. – 2018. – № 433. – С. 146-151. Электрондық ресурс]. URL: DOI: 10.17223/15617793/433/20 (өтінім берілген күні: 02.09.2022)

[14] Сапарқызы Ж., Майгельдиева Ш., Аяганова А., Колдасова Л.С. Денсаулық сақтауды үнемдейтін оқыту технологияларын қолданудың кейбір аспектілері. // Вестник Казахского Национального педагогического университета им.Абая, 2019.-№1(60).– 86-91с. (өтінім берілген күні: 19.08.2022)

[15] Звягина Е.В. Особенности реализации программы здорового образа жизни студентов вуза физической культуры г. Челябинска / Е.В. Звягина, С.В. Сайфутдинов, М.С. Гришкевич // Здоровье человека, теория и методика физ. культуры и спорта. – 2018. – № 3 (10). – С. 12–22. [Электрондық ресурс]. URL: <http://journal.asu.ru/zosh/article/view/4496> (өтінім берілген күні: 10.07.2022)

References:

[1] Memleket basshysy Kasym-Zhomart Tokaevtyn «Halyk birligi zhane zhujeli reformalar – el orkendeuinin berik negizi» Kazakstan halkuna Zholdauy. – Nur-Sultan, 2021 [Elektronдық resurs]: URL: <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtynkazakstan-halkyna-zholdauy> 183555 (otinin berilgen kuni: 18.07.2022)

[2] Kazakstan Respublikasynyn densaulyk saktau salasyn damytudyn 2020 – 2025 zhyldarga arналган мемлекеттік бағдарламасы. KR Ukimetinin 12.10.2021 № 725 kaulysymen. [Elektronдық resurs]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000982> (otinin berilgen kuni: 10.07.2022)

[3] HALYK DENSAULYGY ZHANE DENSAULYK SAKTAU ZHYJESI TURALY. Kazakstan Respublikasynyn 2020 zhylygy 7 shildedegi № 360-VI KRZ Kodeksi. [Elektronдық resurs]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360> (otinin berilgen kuni: 11.09.2022)

[4] Gordienko G.P., Kul'evskaya YU.G. Mezhdisciplinarnye issledovaniya v Kazahstane./ Valeologiya – Sovremennoe sostoyanie i perspektivy: analiticheskij obzor.– Almaty: KazgosINTI, 2000.– 46 s. (otinin berilgen kuni: 14.08.2022)

[5] Kolokoltsev M.M, Iermakov S.S., Tretyakova N.V., Krainik V.L., Romanova E.V. Physical activity as a factor to improve the quality of student life. // The Education and Science Journal. Vol. 22, № 5. 2020. [Elektronдық resurs]. URL: <https://www.edscience.ru/jour/article/view/1671> (otinin berilgen kuni: 05.08.2022)

[6] VOZ: Ustav. – Zheneva, 1986. – S. 20–25. [Elektronдық resurs]. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/202035/WHA38_1985-REC- (otinin berilgen kuni: 19.08.2022)

[7] Berkinova C. 2022. Valeologicheskoe vospitanie detej doshkol'nogo vozrasta. Obschestvo i innovacii. 3, 3/S (maj 2022), 266–271. [Elektronдық resurs]. URL: DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss3/S-p266-271>.(otinin berilgen kuni: 15.08.2022)

- [8] A. Apsamet., S.K. Kudajbergenova. Pedagogterдің oz densaulygyna katynasyn zertteu. // Vestnik Kazhskogo Nacional'nogo pedagogicheskogo universiteta im.Abaya, Tom 71 № 2 (2022) [Elektrondyk resurs]. URL: <https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-7847.16%20> (otinin berilgen kuni: 14.07.2022)
- [9] Zhannat Saparkyzy, Sharbanu Maygeldiyeva, Zannat Maygeldiyeva, Sagat Taiman, Sandigul Daribaeva. Influence of Innovative Health-Saving Education Technologies on Improvement of Mental Activity of Students. // E3S Web of Conferences 159, 09011- 2020 [Elektrondyk resurs]. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015909011> (otinin berilgen kuni: 10.06.2022)
- [10] Gedik, Z. Self-compassion and health-promoting lifestyle behaviors in college students (2019) Psychology, Health and Medicine, 24 (1), pp. 108-114 [Elektrondyk resurs]. URL:<https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85052115984&doi=10.1080%2f13548506.2018.1503692&partnerID=40&> (otinin berilgen kuni: 18.06.2022)
- [11] Ivanova, N. Valeological approach to form a healthy lifestyle of students of surgut oil and gas institute [Article@Enfoque valorológico para formar un estilo de vida saludable en estudiantes del instituto de gas y petróleo de surgut] (2020) Universidad y Sociedad, 12 (2), pp. 174-177. [Elektrondyk resurs]. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85100898751&partnerID=40&md5=19361587a5d0c8a0c0a5d690eb0ecTip> (otinin berilgen kuni: 29.05.2022)
- [12] Palienko, O., Ivanenko, O. Olga Palienko & Oksana Ivanenko Health and preventive orientation of physical education of student youth (2022) Fizicna Reabilitacia ta Rekreativno-Ozdorovci Tehnologii, 7 (1), pp. 11-15. 1) [Elektrondyk resurs].URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0> (otinin berilgen kuni: 19.08.2022)
- [13] M.N. Dudina. Sovremennyj student v samoocenke «zabota o sebe»: rezul'taty empiricheskogo issledovaniya. // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 2018. № 433. S. 146–151. [Elektrondyk resurs].URL: DOI: 10.17223/15617793/433/20 (otinin berilgen kuni: 02.09.2022)
- [14] Saparkyzy ZH. , Majgel'dieva SH., Ayaganova A., Koldasova L.S. Densaulyk saktaudy unemdejtin okytu tekhnologiyalaryn koldanudyn kejbir aspektileri. // Vestnik Kazhskogo Nacional'nogo pedagogicheskogo universiteta im.Abaya, 2019.-№1(60).- 86-91s. (otinin berilgen kuni: 19.08.2022)
- [15] Zvyagina, E. V. Osobennosti realizacii programmy zdorovogo obraza zhizni studentov vuza fizicheskoy kul'tury g. CHelyabinska / E. V. Zvyagina, S. V. Sajfutdinov, M. S. Grishkevich // Zdorov'e cheloveka, teoriya i metodika fiz. kul'tury i sporta. – 2018. – № 3 (10). – S. 12–22. [Elektrondyk resurs].URL: <http://journal.asu.ru/zosh/article/view/4496> (otinin berilgen kuni: 10.07.2022)

МРНТИ 14.33.07

DOI 10.51889/2077-6861.2023.1.30.021

О.Т. АБИШЕВА*, А.Т. МИРХИЯЗОВА, А.Қ. ҚОРАЛАСБЕК

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
(Алматы, Қазақстан)**artbura@gmail.com, assel.mt@mail.ru, koralasbekaktoty@gmail.com*

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУДЕ СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР БАҒЫТЫ БОЙЫНША СТУДЕНТТЕРДІ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Сәндік қолданбалы өнер жастар тәрбиесінде маңызды орын алады. Ол келесі міндеттерді атқарады: танымдық (бұйымдардың жасалу технологиясы мен тұрмыста қолдану), эстетикалық (көркемдік талғамды қалыптастыру), білім беру және ағарту (сәндік қолданбалы өнер пәндерінің негізінде тарихты зерттеу), патриоттық (ұлттық қолданбалы өнер негізінде рухани тәрбие).

Сәндік-қолданбалы өнерге баулу әр түрлі мамандарды дайындауда маңызды орын алады. Себебі, сәндік-қолданбалы өнердің басқа өнер түрлеріне белгілі бір әсері бар. Бұл стильдеу заңдары, әр түрлі сәндік формалар, өрнектеу ерекшеліктері, көркем бейнелеу заңдылықтарына байланысты.

Қазіргі уақытта сәндік-қолданбалы өнерге баулитын құзыретті, кәсіптік деңгейі жоғары, шебер